

ВІРА ВОВК

КНИГА ЕСТЕРИ

Історичний роман

Авторка послуговується правописом Г. Голоскевича

Ріо-де-Жанейро–Львів
2012

Усі права застережені.
© Віра Вовк

Про Естеру, притчі й алегорії Віри Вовк

У цій розповіді мова про конкретну біблійну Естеру, про її свідоме рішення допомогти і заступитися за своїх найближчих, за свій рідний нарід. Такий перемальований переспів дуже нагадує драми Лесі Українки, яка часто використовувала біблійні постаті і ситуації для передання проблем свого краю і свого часу. Та тут Віра Вовк відважніше додає до Естери український кольорит, різні деталі, включно з українськими стравами. Це немов ще більше підкреслює не тільки, що людські вади були і є такі самі по цілому світі, але і що вони появляються в різні часи і в різних країнах.

Як завважив письменник Оскар Вайлд, коли дати людині маску, тоді вона легше розкаже правду про себе. Це твердження можна також обернути: коли представити когось під чужою маскою – то легше можна звернути увагу об'єкта, чи й других людей на якусь проблему, бо правда залишається такою самою. Тому в Біблії стільки навчань через притчі.

Нераз такі представлення теми або проблеми вчинено способом прямого звернення до іншої розповіді, постаті, або події, а нероз через алегорію, коли одна постать описана другою по-

статтю. Цей засіб використовували і Тарас Шевченко, й Іван Франко. В алегорії, історичні чи літературні постаті або звірята, стають типами, представляють типи людей способом поширеної метафори, персоніфікації прикмет, моральних вартостей. У різні часи, і в різних країнах, кожного разу всі можуть легко зрозуміти про що і про кого мова і під якою маскою.

Лариса Залеська Онишкевич

1. БЕНКЕТ

Го-го-го! Погляньте тільки, що діється в Сузі!

По всіх усюдах, на пурпурових шнурках, прив'язаних до срібних кілець при мармурових колонах, тріпочуть сині прапори, і сурми запрошують народ на учту до царського саду під кипариси й кедри з пишними павичами й кольоровими папугами в кронах.

Уже сьомий день кипить свято: люд бенкетує, обжирається ласощами, перепивається винами, що рясними потоками точаться із царських льохів. Володар пів світу, від Індії до Етіопії, може дозволити собі бути щедрим на рахунок підкорених держав, що їх висисає, наче бруслиці, до самих кісток!

Напої велено подавати в золотих чарах, різьблених у різні взори; між ними не знайти двох однакових. На помості, викладеному перловиною, самоцвітами й білим мармуром, застеленому килимами, що вишиті золотом і сріблом, танцюють під звуки флюяра, цимбалів і бубнів самі вельможі: князі, бояри, намісники різних країв, отамани перського й мідійського війська, а також і вродливі дівчата, дбайливо вибірені се-

ред молоді полонених держав, і що вдостойлися стати тепер наложницями світлих гостей.

І я танцюю між ними. Я, Аман, права рука царського достоїнства, князь і довірений його величності, сонця над сонцями.

– Нехай світ променіє і б'є в долоні, нехай упивається щастям, переживаючи таке велетенське свято! Це – наш цар, наше повсякденне сонце, яке прещедро розсіває благодать усьому довкола. Тільки йому належні честь і поклін, бо він – наш незнищимий престол, наша гордість і слава! Він – найрозумніший, найпотужніший, найдостойніший, най... най... най...

– Хе-хе-хе! Амане, я вже цю всю низанку напам'ять знаю! Але, довірено, між нами тільки, зраджу тобі, що потрібне владарю, щоб його обожнювали: він мусить бути грізний і безпощадний, мов леопард, що роздирає здобич, але одночасно і щедрий, наче лоза в час винозборів. Це – моя мудрість.

Але скажи мені тепер свою думку: чи вдоволений лідійський сатрап із нашого пиру? Він же – страшний ненажера, сам спатрошив би цілого вола! Чи смакували йому фаршовані фазани й полива з лямандового меду й імбиру? Чи не задавився, припадком, кісткою з авоката? Хе-хе-хе! Він, певно, волів би щось менш витончене, скажімо: смаженого вепра із хроном у рилі! Ти знаєш, що коли я його добре пригощу й обда-

рую, за таку шану він повинен удесятеро більше мені віддячити! Не забудь офірувати йому від мого імени браслет із сапфірами, хоч половина з них – не справжні, але той простак не помітить. А намісникові Юдеї повісь на шию – не мотуз шибениці, хе-хе-хе! – тільки коване, срібне намисто з моїм портретом у лавровім вінку, щоб не забував, кому служить. І хай не посміє зближатися до мене, якщо не покажу на нього своїм берлом! Тобі одному дозволяю його доторкнутися.

– Я досмертно вдячний царській щедрості, і моєю єдиною в житті радістю є виконувати всі забаганки мого володаря. От я дав наказ, розісланий гінцями по всіх країнах, щоб співами й хороводами святкували день царсько-го народження, як і також дні народження його величності коня і пса.

– Хвалю тебе, вірний Амане, але не забудь додати також ім'я цариці Вашті. Ах, я майже забув! Треба її показати всім гостям, хай подивляють її неземну красу! Сто вісімдесят днів усі присутні оглядали мої багатства, але ми минули той найбільший скарб цілої Персії! Вибери зараз сімох скопців, хай підуть по царицю, щоб усі народи взріли проміння її алябастрового чола, її ахатових очей, її гебаневого волосся, її тридцять двох перлових зубів... Ні одного не бракує, можуть порахувати... Решту не дозволю показувати, щоб чоловіки не ласилися на

царську власність... І ти піди з ними, Амане. Тобі довіряю, хоч ти – не скопець, але все ж таки достойний даного їм привілею.

Я глибоко поклонився сонцеві всіх сонць і подався виконати веління його світлости.

2. ЙОНАТАН

– Ще ранок не зарожевів, а ти вже на ногах, Айле? І знов принесла свою цитру, щоб її голо- сом потішити нас на важкий день?

– Ні, Йонатане, цього разу я не принесла зі собою цитри, тільки свіжоспечений житній хліб, щоб пригадав тобі наші юдейські жнива.

– І коли ти встигла його спекти?

– Ніч – довга для вигнанців своєї країни...

– О, дорога сестро! Ти єдина мене розумієш. Багато з наших людей ласі на принаду Ксеркса. Він, немов варехою, їх виловлює вдаваною ввічливістю, обіцянками добробуту... Вербусе, ніби то по їхній власній волі, щоб перетворити тих шелихвостів куди-вітер-віє на сторожів-цурпалків свого бабинця... Або спокушує працею в копальнях золота, мовляв, десятина здобутку буде їхньою власністю. Невіжі ї не уявляють собі, яка то каторжна робота; з неї виходять доживотними каліками, якщо взагалі виживають.

– Невже вони не помічають пастки?

– Вірять йому. Їм хочеться вигідно жити: у широких шароварах, у капцях з задертими носами... Скопців обильно годують, наче індиків на

заріз, і декому то всмак. Ціла робота – падати лицем до землі перед Ксерксом і його підвладними, що також уважають себе малими царями, як ось Аман...

– Той лабузник, що підмовляє дівчат, щоб заробляли наложницями в палаті?

– Той самий! Хитрий лис, що вміє промовляти елеєм обмазаними словами, одягати їх у приповідки, приклади з історії й притчі, а наші люди люблять казки.

– І що йому з усіх тих заходів?

– Престиж, слава найрозумнішого в країні. Намагається перетворити всіх підкорених жителів інших країн на правовірних персів, щоб почитали перську віру, перейняли перські звичаї й перську мову...

– Адже, наскільки мені розказували, він сам – не перс.

– Однак він – їхня лялька. Мабуть, у нього є ще якісь таємні міркування...

– Що ж нам робити, брате?

– Уся надія на молоде покоління.

– Ти про повстання думаєш? Але в нас ні військового вишколу, ні зброї. Як подолати голіруч такого потужного ворога, що підкорив пів світу?

– Не зброєю здобудуть юдеї волю. Нам треба загартувати дух, закарбувати в ньому ім'я вітчизни, клейноди її історії, пісень, священних

книг, і мови, яку всисали в себе з материнським молоком. Треба охороняти молодь від спокуси вигіддя, безділля, і порожніх веселощів...

– Мені хотілося б тебе до вечора слухати, але мушу поспішати до вишивальні. До кінця тижня треба догаптувати золотом і перлинами серпанок для цариці.

– Там між вишивальницями працює також і моя наречена, Естера...

– Та з розкішним червоно-золотим волоссям, названа дочка сторожа Мардохея?

– Та сама.

– Я їй не знала, що ви – заручені...

– Тим часом у нас тільки таємний договір, щоб не звертати святкуванням уваги персів. Передай їй мій привіт.

– Радо передам... Мардохей, певно, гордий, що будеш його зятем.

– У нас двох не зовсім тотожні погляди. Мардохей вважає, що найважливішим є пережиття євреїв.

– Це також і твоя думка, Йонатане.

– О, ні! Я хотів би, щоб пережили їхні духовні цінності. Мардохей марить бачити євреїв біля царського престолу ситими й одягненими в синьо-білі шати, на високих посадах. Не знаю, чи йому болить так дуже наша дідизна... Він, може, стане вірним слугою царя, щоб бути тільки плотським захисником наших людей.

Любить мене як вибранця Естери, однак, якби знайшовся для неї якийсь вагоміший чоловік, він не вагався б дати руку дочки навіть чужинцеві. Як бачиш, ми два – різні світи.

Для нас, нащадків Ізраїля, найнебезпечнішою не була єгипетська, чи вавилонська неволя, тільки сьогоднішня спокуса раювання від чужого владаря. Пам'ятай мої слова, сестро!

3. ЦАРИЦЯ ВАШТІ

Ми подалися довжелезними коридорами по перських і турецьких килимах до жіночої частини палати, де цариця Вашті якраз приймала своїх подруг. Я її побачив уперше. То була вже немолода жінка з гарним, гордим лицем і достойною поставою.

Скопці впали перед нею обличчям до землі. Я глибоко вклонився, і мовив:

– Зоре блаженних ночей нашого володаря! Вислухай його прохань і з'явися перед обличчям сонця земного диску, щоб показати всім його вельможам божественну красу твого алябастрового чола, твоєї слонокісної шиї, твого гебаневого волосся, розрізаного граната твоїх уст, твоїх перлових зубів, де не бракує ні одного із тридцяти двох...

Цариця кинула мені погляд повний погорди й відвернула від мене обличчя. Я стояв, мов облитий поміями.

– Перекажи сонцеві земного диску, тому йолопові, хай показує своїм ховрахам, які тільки нагризаються чужим добром, зуби свого коня, не своєї царської дружини, – мовила й показала

рукою на вихід із завісами довгих шнурків кораблю й туркусу.

Задгуючи, ми подались до нього і повернулися порожньорукі до царя.

Ксеркс закипів із люті:

– Як вона сміє! Як вона собі дозволяє не слухати свого мужа й царя над царями! – навіжено кричав і пінився. – Я велю її на шматки порубати! Я скажу її спалити, і попіл її розвіяти по всій Сузі. Я... я... – він задихався й пітнів.

Я добре знав, що в люті він зовсім тратив голову, і боявся за життя цариці, що, мимо погорди, збудила в мені подив. Пригадав собі, як володар повівся з оспіваними будівельниками своєї ескадри, яка дістала наказ підкорити Гелладу, але по дорозі попала в нечувано гостру бурю, що розторощила всі кораблі й потопила озброєну залогу.

І що зробив наш володар, довідавшись про ту національну трагедію? Велів постинати голови всім будівельникам своєї флоти, і наказав бичувати непокірне йому море!

Щоб відвернути звірську лють від цариці за її непослушність, я усмілювався гречно піддати його захланності огиря таку думку:

– Може, тут треба пробувати зрозуміти плян божества, яке пропонує, щоб наш божественний владар одружився з молодшою й чарів-

нішою жінкою, яка виявилася б гідніша царського престолу. А наше сонце над сонцями показало б світові свою великодушність, даруючи життя своїй неслухняній дружині...

Цар насторожив вуха й шкрябав своє підборіддя.

– Справді, у тебе, Амане, непогані думки... Я подарую життя тій негідниці, щоб світ подивляв мою благородність, і візьму собі на престол молоду й найкращу серед дівчат мого царства! Це все слід зробити за законом, скликавши правописців і суддів, яким задалегідь буде наказано, як вирішувати. Такий оберт справи справді геніяльний! То – щополок мудрої стратегії... Дорогий Амане, ти, на правду, козир між моїми князями!

Я впав перед царем на коліна, а він простягнув мені своє берло, щоб я до нього доторкнувся.

Ще від свого хитрого батька я навчився, що мудрий чоловік має натискати на менших від себе, щоб вивищитися. Я був свинопасом у багатого купця, який за найменшу провину шмагав мене батогом. Зі мною разом працював у нього виголоднілий сільський хлопець. Одного разу я помітив, як він заховав у пазусі грушку з господарського саду. Тоді я почав його копати й бити кулаками, аж той упав знесилений на зем-

лю. Коли мій господар те побачив, і довідався в чому справа, похвалив мене й зараз зробив мене наглядачем над іншими.

За якийсь час він занедужав і велів, щоб я займався, як економ, його добром. Ту нагоду я добре використав: його маєтки непомітно почали переповзати в мою калитку, так що незадовго мій давній пан став пастухом моїх свиней!

Потім я сам начав займатися купецьким ділом. У мене працювали гарні дівчата зі збіднілих сіл, які наймалися на будь яку працю. Я їх заманював гарними одягами, парфумами й блискітками, яких вони ніколи не бачили. Вони зовсім довіряли моїй батьківській опіці, і надіялися повернутися колись до своїх родин та допомогти їм улаштуватися.

Однак у мене були інші задуми: я обіщовав їм велике майбутнє в заморських країнах, де могли б співом і танцем багато більше заробити. Вони радо приймали таку думку, бо то означало щомога швидше повернутися до своїх батьків і наречених, які з тугою їх дожидали.

Їм і не снилося, що їх чекало за морем! Ставали невільницями різних лиходіїв, що використовували їхню красу й молодість, щоб розбагатіти на рахунок тих нещасних! Вони божеволіли з розпуки, часом вішалися, або кидалися в криниці, щоб покінчити з таким ганебним існуванням.

Усі ті справи мене не обходили. Раз я відправив дівчат на чужий корабель, вони перестали існувати в моїй пам'яті.

Про мої купецькі здібності довідався сам цар у Сузі, який шукав за добрими управителями своїх країн. Він гідно оцінив мої таланти й зробив мене своїм князем. Так я, звичайний собі свинопас, став дорадником і десницею Ксеркса, перед яким тремтять народи.

4. ЕСТЕРА І АЙЛЯ

– Вітай, Естеро! Передаю тобі привіт від Йонатана, хай позолотиться твій ранок!

– Ти бачила його? Він приходив сюди до палати? Де він був?

– У себе дома.

– Ти до нього ходила? За якими справами?

– Я понесла йому свіжоспеченого житнього хліба, щоб пригадати той хліб, яким ми, ще будучи дітьми, живилися серед батьківських піль.

– Ти часто до нього заходиш?

– Не часто. Але він любить слухати, коли я граю на цитрі.

– То ти й на цитрі для нього граєш? Хіба не знаєш, що ми – заручені?

– Про це він щойно вчора мені сказав, раніше не знала. Але при чому тут ваші заручини?

– Тобі не годиться ходити до дому зарученого чоловіка, носити йому дарунки, ще й цитрою його баламутити.

– Нікого я не баламучу. Співаю йому про Юдею, таку дорогу нам двом, і за якою він тужить.

– Звідки в тебе, Айле, таке велике покликання розвівати темні хмари довкола Йонатана? Признайся, що ти в нього закохана!

– Наші почування, Естеро, не залежать від нашої волі. Вони нам дані з неба. Я не роблю нічого негідного.

– Ти вже призналася!

– Так, я кохаю його... Більше ніж усіх інших на світі, більше, як власну плоть. І цьому ніщо не перешкодить, навіть ваші заручини.

– Ти надієшся, що він тебе покохає, і розв'яже союз, що мені й моєму опікунові вже здавна обіцяний?

– Ні, Естеро! Ніяких союзів я не думаю розривати, тим більше, що Йонатан у тебе закоханий.

– Однак, із часом надходить інший начин... От, якби, скажімо, Йонатан покохав тебе?

– Я прийняла б його вибір.

– Яка ти нахаба, Айле!

– Я не нахаба, Естеро, і ти не маєш чого боятися, чи бути ревнивою. Поглянь тільки в люстро й побачиш, що не маю твоєї вроди, і також віком ти на багато молодша від мене. Я радо була б тобі сестрою, подругою, навіть служницею, але своєму серцю не вмію наказувати.

– Мені зайва сестра, чи подруга, чи служниця. Вистачає мені мій коханий. Невже ти думаєш, що спроможна кохати його більше ніж я?

- Не знаю, Естеро! Я не міряла твого кохання.

- О, воно глибше моря! Я все не світі зробила б для нього, щоб тільки його не згубити!

- А я все зробила б, щоб він не згубив своєї мрії.

- Я ще докажу тобі глибину своєї любови!

- Я поважаю її, Естеро! Поважай ти також мою. Не ми, а хтось інший мірятиме колись наші провину й заслуги. Ми завжди в Його очах, яких самі не бачимо.

5. МАРДОХЕЙ

Треба дуже, дуже лагідно переконати Естеру! То буде, ай-вай! вельми трудна справа. Моя вихованка ніжна й послушна, наче голубка, але також і вперта, наче гірська козлиця! І що мені тоді робити, нещасному, який уже її обіцяв скопцям із царської палати? Ось вона йде із захмареним обличчям: щось, видно, їй не повело, або хтось їй у чомусь перечив. У такій хвилині треба подвійної уваги. Слід шукати якоїсь щербини, щоб туди влізло переконливе слово, і ніщо її не розсердило.

- О, уже прийшла до дому моя ясна зіронька! Який я щасливий, що маю таку вродливу, розумну й послушну доньку!

- До чого, батьку, цей парфумований вступ? Скажи, що маєш сказати, без орнаментального багатослів'я.

- Донечко, ти знаєш, як дуже тебе люблю й тобою турбуюсь. Як бажав би бачити тебе пишно вдягнуеною в оксамити, дамаски й шовки, нагодовану найвибірнішими присмаками, прикрашену, наче царську палату, золотом, діамантами, рубінами, сапфірами, топазами, аметистами...

- Досить, батьку! Навіщо цей нудний пролог? Що тебе так лякає, що не наважуєшся прямо мені сказати, яка в тебе справа до мене.

– Тоді спокійно вислухай слів свого опікуна, що вдень і вночі тільки й думає, як зробити тебе щасливою, і як нашим людям запевнити гідне існування, щоб не ниділи на передмістях голодні й обідрані серед нужденних халуп, не були по-пихачами, погоничами дромадерів, замітачами, носіями всяких тягарів, сторожами й свинопасами, а їхні жінки й дочки не мусіли працювати няньками вельможних нащадків, ключницями, куховарками, пралями, поштурхайлами, тільки, щоб усі займали високі становища при царській палаті, щоб стали цареві міністрами, дорадниками, управителями, економами, – одним словом, щоб наші люди перетворилися в цвіт імперії!

– І який секрет такої фантастичної метаморфози? Чи не приснилася часом тобі, батьку, якась арабська казка?

– Ні, дочко, усе це зовсім можливе, але треба мудро ставитись до запрошення самої долі.

– І яке то запрошення?

– До мене, недавно, заходило двох царських скопців...

– Тих негідників, що вербують дівчат як наложниць до царської палати? Надіюсь, що ти викинув їх за двері!

– Доню, не так треба думати... Раз якась із тих дівчат доб'ється царської ласки, тоді й може випросити в нашого володаря багато привілеїв для себе самої, а також і для своєї родини, своїх

друзів...

- Одним словом, вона повинна забути всі ті навчання, які їй давали від дитинства, про жіночу честь і гордість?

- Часом ту честь і гордість слід офірувати для добра інших. Тоді воно - не гріх, тільки жертва.

- О батьку! Я вже зрозуміла, що ти маєш на умі пожертвувати мене, обіцяну наречену Йонатана, щоб вигнанці-юдеї займали в перському царстві високі становища!

- Чи то не велике завдання для тебе, Естеро? Ти стала б добродійкою свого народу, віддала б йому давню славу й давні привілеї.

- На кошт особистого щастя? Бо що мені важать усі ті шати, прикраси, ласощі, і навіть царські гонори, якими обдаровують його світлості наложниць, коли треба буде лягати на постелю з тою обридою, тим преогидним поганським ідолом, який вважає себе за бога? Чи це до вподоби нашому Богові? Я знаю, батьку, що винна тобі послушенство й вдячність, але зглянься на мене, на мою молодість!

- Я ні до чого не змушую тебе, дочко! Також і царські скопці нікого не змушують. За велінням самого царя, ти сама повинна згодитися. Тому передумай, і потім скажеш мені, яке твоє рішення.

6. ЯЙЦЕ

Цар великодушно стягнув із пальця тяжкий сигнет і простягнув його мені зі словами:

– Цю особливу ласку дається тобі за добру пораду нашій величності. Цим самим, тобі наділяється весь гонор і вся верховність над нашими підданими. Нагороджуй і карай, як здається тобі доцільним.

Я аж задрижав з утіхи, але на зовні, спокійно ставши навколішки, прийняв царську щедрість, і поцілував кінчик простягнутого берла. Ксеркс відпустив мене.

Так хитрощами я добився до передостаннього щабля на драбині імперії. Бракує ще той останній, який із терпеливим часом а, може, вже при особливо сприятливій нагоді, мрію здобути... Знаю, що хитрість це – найобережніша й найпрактичніша частина людського розуму. Ось цариця Вашті, хоч яка розумна жінка, не вміла нею користуватися, щоб обмотати дурного Ксеркса підлабузненням і вдаваними доказами собачої вірності, могли при тому спокійно розвести собі цілу ораву любовників! Воліла цупко триматися своєї зайвої гордості, через яку майже втратила не тільки свій діядем... Адже добре

відала, що все своє життя була владарю тільки випханою лялькою на показ, без права на власну волю. Чому не постаралася йому віддячити? Бо помста, наче злива після літньої спеки, то – відлига для душі.

Тепер я бажав випробувати всю потугу нового сану й наказав слугам іти по місту переді мною й вигукувати: „На коліна перед намісником царя царів, володаря Персії, Мідії й підкорених народів!” Мене радувало, як весь люд на вулицях і площах падав на землю, наче трави перед вістрям коси. Мої груди надувалися пихою.

Тут, між чужинцями, які виконують у Сузі різну роботу, до якої перси не здібні, або до якої їм просто не бажається знизитись, видвигається один юнак, Йонатан, син Йосафата, звичайного юдея. Але той аж пашіє від гордості! Ніколи ще мені не поклонився, але побачимо тепер. Побачимо!

„Поклоніться намісникові самого царя Персії й підкорених народів!” – вигукували слуги. Я величаво крокував між рядами похилених спин.

Знічев'я – що це?! Щось блискавично перелетіло над головами народу навколішках, і вдарило мене в груди. Думаючи що то камінь, я впав якраз у якусь гнилизну, але швидко піднявся: розбите яйце обризкало святковий одяг

на грудях, замурзало бороду й цівками стікало на землю.

Зимним поглядом я змірив довкола занімілий народ. Серед нього прямо стояв один і сміявся в моє ображене обличчя! Йонатан! Той викидець! Той провокатор! Той ватажок серед голодранців-юдеїв!

Першим моїм відрухом було гукнути турецькому слугі, щоб ятаганом відтяв йому голову, але навздогін прилетіла інша, кольоритніша й далеко цікавіша думка... Хай сам цар довідається про того зарозумілого посіпаку, але не про його зухвальство супроти мене, щоб не викликати небажаного царського реготу... Я дам його поведінці іншої закраски для вух володаря, а той – надто грубошкірий, щоб помітити лице під фарбою, той божок, що одідичив від Дарія пів полоненого світу!

Однак добре, що той світ уже завойований! Я не буду колись змушений наражатися на небезпечні дії, марні витрати сил і коштів, коли те все можна здобути собі старанням попередника, який буде змушений із безмежною й безсилою люттю цілувати моє власне берло! Світ, нарешті, належатиме найхитрішому з найхитріших! У цьому мистецтві ніхто в імперії не перевершить Амана!

7. ДЕКРЕТ

Як швидко минули наші дитячі роки на рідній землі!

Часом мені сниться воркування диких голубів у кронах зелених олив, і шум кипарисів і піній у весняному леготі на горбах Єрусалиму, то знов оранка під пшеницю й щепи лози на схилах Юдеї, де трудилися наші батьки. Ввижаються хороводи подруг перед святинею, в обмаю далій та ірисів, вчувається запах ладану й свічок у півтемній наві, священничі співи з мелізмами й полум'яні хори юнацтва, готового полягти в бою проти наїзника.

Все те сновиддям минуло. Євреї вигнанцями Вуходонозора опинилися в чужому світі. Наш князь – невільник, а його отара – жебраками милости перед перськими порогами. Чи це воля Всевишнього за тяжкі гріхи братовбивства, пиhi, голоду золота й розкошів?

Ось місто заворушилось: кіннотники з трубами виїжджають із кінниць царя крізь роззявлену браму, щоб проголосити народу якийсь новий декрет від володаря. Продираюся крізь натовп послухати новини. Урешті труби затихають, і несеться пронизливий голос заповідача:

– Декрет його величності, царя персів, мідів та населення усіх сто двадцять сімох підкорених держав, щоб узнали й дотримувалися веління його світлої палати.

Нашим царським вухам, що чувають над миром своїх підданих, стало відомо, що серед вірного нам населення нуртує група молодих євреїв зі своїм ватажком-бунтарем Йонатаном, сином хлібороба Йосафата, які зазіхають на життя їхнього добродія, царя Ксеркса, і готують криваве повстання з наміром загарбати й спльондрувати цісарську палату, зайняти в столиці всі головні пости, і запровадити в нашій державі свої варварські звичаї, релігійний культ, і єврейську мову.

Щоб захистити мирне населення від такого бруталного насильства, царським воїнам уже пощастило схопити провідника бандитської шайки, який у в'язниці чекає на свою заслужену кару.

Моє серце завмерло. Я схопилася, щоб не впасти, за стовбур якоїсь деревини, що росла поруч, і в розпуці слухала далі:

– З тієї причини, щоб запобігти дальшим розбійницьким діям юдейських бандитів, володар Персії, Мідії та сто двадцять сімох підкорених держав вирішує, щоб усіх жителів імперії його величності нашого владаря, які не сповідують перської релігії, перських звичаїв і перської мови, особливо ізраїльців, не приймати на працю, не давати їм приміщення, ні хліба, ні води, ні дров до печі, хай гинуть з голоду, спраги й холоду, а їхні жінки й діти нехай продаються чужинцям.

Матеріальні здобутки євреїв, певно, здобути шахрайством і крадежем, дістануться царській скарбниці, і будуть розділені між вірними слугами свого володаря.

Всіх, хто донесе цареві вістку про будь який непослух, чи недотримання цього декрету, царський намісник Аман винагородить; а тих, хто перейде зі своєї застарілої материнської віри й мови на багату й витонченішу віру й мову царя й його урядовців, чекає велика нагорода й прихильність від їхнього увінчаного опікуна й добродія.

Труби відтрубили, кіннотники відчвалали, тільки кінські яблука покотилися землею.

В народі почувся лемент, а з ним також і очайдушні вигуки й насміхання. Я не знала, куди мені йти, кого шукати, щоб зміг відкрити цареві правду про той оманний наклеп. Пленталася містом, що подобало на розбурений мурашник, і не могла знайти собі ради. Якою зброєю я могла б звільнити Йонатана, чи яким багатством його відкупити, коли єдиною моєю цінністю була стара цитра? Кому з персів і їхніх спільників вона здалася?

Йонатан, разом із молоддю, яка в нього вірила, мав згинути за той край, який уже давно загарбали чужі руки, й де, мов на базарі, продавали й купували людські обличчя.

8. ЖЕРТВА

Почувши таку страшну вістку, я надягнув волосяницю, посипав голову попелом і зачав стогнати та лементувати. Естера прийшла до мене.

– Батьку, на нас звалилася важка кара Всевишнього, і це тільки начало майбутніх страждань. Тепер пізно надіятися на якесь царське диво. Не допоможуть плачі й стогони, треба самим шукати спасіння.

– Що діяти, дорога дитино? Твій нерозумний опікун обіцяв тебе скопцям як наложницю для царя. Ось незадовго вони мають прийти, і довідавшись, що ти – єврейка, а ще й погорджуєш царською ласкою, почнуть нас зневажати.

– Не треба їм об'являти, що я – єврейка, і що відмовляюсь. Мусимо гідно їх прийняти у твоїм домі, що не є якоюсь ведмежою гаврою! Іди, скупайся, надягни святковий одяг, а я приготую щось смачного, щоб їх пригостити.

Естера притьмом побігла до кухні, і незадовго всією садибою понісся запах кнедлів із меленої риби, цибулі й лаврового листка, страви, яку вона майстерно вміла приготувляти.

Коли тільки скопці станули на порозі, Естера вийшла їм назустріч одягнена в білу льняну туніку з рукавами вишиваними пацџорками. Її червоно-золоте волосся авреолею світилося над білим лицем й голубими очима. Я ніколи не бачив моєї дочки такою чарівною!

– Вітаємо гостей! – сказала вона з поклоном, і повела очманілих її появою й поведінкою скопців до світлиці, де вже стояв для них квітами прибраний стіл. Запросивши отетерілих сидати, Естера, стоячи подавала їм смачні страви, наче вельможам, чого вони ніколи ні від кого не вдостойлись. Скопці ласо споживали несподіваний бенкет, із задоволенням цьмакаючи й попиваючи вином із гранатів.

– О, Естеро! Ти справжня зоря серед нашої неба! Навіть подібної до тебе ніколи не знайти в нашому царстві! Ми поведемо тебе перед обличчя самого сонця, царя Ксеркса, і він, напевно, зуміє оцінити таку надземну красу!

Я дивувався, що моя донька так сміливо прийняла на себе ту важку жертву, і навіть не згадала при мені про ув'язнення Йонатана. Щоправда, ця жертва означала також майбутні незчисленні привілеї, але наше життя то – байдак, який потоне без вправної бабайки. І раз для Естери випав такий жереб долі на користь Ксеркса, вона мудро зуміла йому підкоритися. Тільки якийсь верхогляд міг би її оскаржувати.

Того, що пізніше відбулося, щоправда, я не бачив, але знаю з розповіді тих самих двох скопців, які часто стали мене відвідувати й уважати своїм добродієм, бо з того часу втішалися особливою ласкою нашого царя, хай Усевишній подарує йому довгий вік!

Повівши Естеру до жіночої частини палати, якою опікуються, давши їй скупатися в парфумах і прикраситися дорогоцінними цяцьками, повели її до притвору тронкової залі. Ксеркс, наше світило, дрімав якраз на троні, бо то був післяобідній час. Як тільки проснувся й протер свої очі, вгледівши перед входом червоно-золоту авреолу й сині зорі, простягнув своє берло, і велів їм наблизитись.

– Як тебе звати, диво-див? – спитав.

– Естера, царю-царів, – дотепно відрекла дочка.

Ксеркс засміявся.

– О Естеро! Звідки на світі з'явилося таке чудо, як ти? Певно, в усій своїй імперії не знайду кращої від тебе!

Естера покійно спустила очі й мовила:

– Моя краса розцвітає тільки в божественних очах мого володаря.

Ксеркс задоволено покрутив задницею на престолі.

– Бачу, що ти – розумниця. Вашті ніколи так мені до серця не промовляла... Тобі, тільки

тобі належить вінок цариці! Я дам наказ своїм жерцям і вельможам, щоб одноголосно тебе вибрали на мою дружину, царицю Персії, Мідії й підкорених сто двадцять сімох держав! Пів світу я віддам на кожне твоє прохання!

Естера похилила голову.

– Якщо така царська воля і я вдовоїлася такої велетенської ласки, то запрошую мого пана і його достойного заступника Амана на учту, що її задумую тільки їм двом зготувати.

Ксеркс дав розпорядження, щоб усе приготувати до нового царського весілля, і щоб на час святкувань не відбувалася жодна судова кара.

9. ВЕСІЛЛЯ

Якраз відбулося друге весілля моєї царської величності, володаря половини земного диску від Індії до Етіопії. Аж по небосхили гуділи труби й літаври, пелюстки червоних троянд покривали сходи й коридори палати, а весільне ложе було вистелене найтоншими простирадлами з китайського й індійського шовку.

Цариця Естера, в діядамі з рубінів, ізмарagdів і сапфірів, одягнена в шати, вишивані білими й рожевими перлинами, в багрянлиці, підшитій хутром горностаїв, сяяла наче рання зірниця в почті прекрасних царських наложниць.

Після святкового ритуалу, як на мене нудного, але що порадиш, як це – традиція жерців, вельможі прийшли поклонитися новій цариці з довжелезними промовама, і розстеляли перед нею дари. Вихвалювали її надземну красу, мудрість і вірність та ще деякі прикмети, яких годі затьямити, але накажу їх записати в державних пергаментях.

Цариця трималася гідно, з належною віддаллю, як велить її сан, що мені особливо подобалось. Коли Аман зблизився, щоб поцілувати її оксамитний черевичок, вона відсунула ногу.

Однак мій заступник не образився й із глибоким реверансом поклав перед нею троянду з чистого золота.

Учта, на яку запросила цариця тільки нас двох, не враховуючи обслуги, відбулася в одній із приватних альтан мого саду. Виявилось, що в моєї царської подруги незвичайний кулінарний смак. Вона гостила нас різними витонченими стравами з дивовижними назвами, що їх привезено, мабуть, подорожніми з однієї північної країни, аж десь із чорноморського запілля.

То був смачний „борщ” із часниковими пампушками, „вареники”, надівані сиром, „голубці”, завивані в листки капусти із грибною поливою, і знамениті солодкі своерідні коржі, такі як „маківник”, „перекладанець”, і інші, приписи яких дістали вже наші придвірні кухарі.

Після того як наш царський ум, після перепиття кримським вином, почав западати в солодку мряку, цариця кинулася мені до ніг, з таким проханням:

– Якщо я заслужила на царську ласку, благаю свого божественного царя й мужа вислухати моїх покірних слів.

А хто не вислухав би їх від такої жінки й після такого обіду? Я думав, що їй ішлося про якусь незвично рідкісну прикрасу, тому й рік:

– О, Естеро! Я віддам половину свого царства для тебе! Скажи, що тільки бажаєш, моя

горлице, моя ясочко, моя перепеличко, мій метелику, моя... Ну скажи, і кожне твоє бажання сповниться.

Вона підвелася з колін і відрекла:

– Не бажаю половини царства від свого великосердного мужа, тільки ласки свого життя й життя мого народу.

Я вельми здивувався.

– А хто посмів би зазіхати на життя моєї царської подруги й на життя її народу, хто б він не був?

– Я – єврейка, мій володарю, а на моє життя і на життя мого народу зазіхає оцей негідник, який марить вигубити всіх євреїв і вигадує на них різні оскарження!

Вона рукою показала на Амана. Той зблід, наче алябастер, забувши мову.

Я відрік:

– Моє царське слово є невідкличне. Все, що бажаєш, моя царице, буде зроблене. Дарую тобі життя й життя твоїм людям. А що хочеш, щоб сталося з моїм заступником?

– Повісь його на гиляці! – вигукнула Естера.

Мені була до вподоби жорстока вимога дружини свого божественного мужа. Тоді Аман, який щойно тепер наче збудився зі сновиддя, закричав:

- Юдей Йонатан, на мій наказ кинутий до твоєї в'язниці, то - наречений жінки твоєї царської особи. Про це я щойно тепер довідався від одного скопця, що дружить з її опікуном Мардохеєм. То ради Йонатана Естера просить твоєї ласки!

- Ти наречена Йонатана? - спитав я, глибоко ображений. Щоб якийсь єврейський фертик обіймав а, може, ще й цілував мою царицю!

- Правда, царю. Однак ми були тільки обіцяні одне одному нашими батьками. Між нами ще не було справжнього союзу.

Передумавши, я мовив:

- Тобі, Естеро, дано царське слово, і твої прохання будуть здійснені.

10. ЦАРИЦЯ ЕСТЕРА

Я веліла призвати Айлю до палати. Ми зустрілися тільки вдвох у тій самій альтанці в саду, де я приймала царя й Амана, і де цар наділив мене довір'ям і щедрістю, велівши за-служено покарати свого намісника, і відкликати ним диктований царський декрет.

Айля з'явилася одягнена у вишиванку із Сіону, підкреслюючи нею своє національне походження, чим мене подразнила, бо ж я не менша патріотка від неї.

– Вітай, царице! – сказала тихим голосом. – Ти веліла мене прикликати перед своє обличчя. Чим можу тобі послужити?

Ця протокольна форма привіту мене розізлила.

– Залиши насміхання, Айле! Ти добре знаєш, чому я стала царицею. Адже я мусіла рятувати Йонатана від певної смерти, а всіх нас, євреїв, включно з тобою, від повільної загибелі. Амана вже покарано, і також завдяки мені.

– Однак ти стала перською, не юдейською царицею, і твій опікун носить уже шати перського дворянина.

- Під нашим покровом юдеї зможуть спокійно жити в перській імперії.

- Але Йонатана ще не звільнено з в'язниці.

- Цар обіцяв йому волю. Він дуже гонорово дотримується свого царського слова.

- На слово тиранів не можна покладатися.

- Ти спориш, бо не тобі пощастило стати героїнею, і рятувати долю наших людей.

- Ти думаєш, що нас урятувала?

- У всякому випадку, я заплатила плоттю за Йонатанову волю. Це я - його спасителька.

- Ти певна того?

- Айле, бачу, що ти й далі ревнива за нього. Твої ревності тепер зайві. Йонатан вільний, може тебе взяти собі за дружину. Але одне він знатиме: ні одна жінка не любила його так глибоко, як я, і не принесла для нього такої великої жертви.

- Це так, Естеро. Я не могла б просити ворога, щоб пощадив його.

- Дозволила б, щоб його стратили?

- Я разом із ним умерла б.

- А, може, тільки на цитрі грала б, співаючи лементи Єремії?

- Тепер ти ревнуєш і насміхаєшся, хоч знаєш, що для Йонатана я - усього сестра.

- Так, він тільки мене вічно кохатиме. Коли його відпустять, скажи йому, що я також кохатиму його довіку.

– Скажу, Естеро.

– Цариця в слонокісно-золотій палаті, вдягнена в розкішні шати, обсипана самоцвітами, залишиться опікункою юдеїв. Мій народ розцвіте під моїм покровом...

– Не дури себе, Естеро!

– Йонатан повірить мені, не тобі, Айле!

– Він віритиме омані, царице! Прощай, але будь певна, що вірно передам Йонатанові твої слова.

10. ЦАРСЬКА ЛАСКА

Ксеркс призвав до себе Естеру й мовив, старанно обсмоктуючи кожне слово:

– Так як я тобі обіцяв, найясніша зоре на небі Персії, Мідії і всіх сто двадцять сімох підкорених країв, я – володар пів світу від Індії до Етіопії, великодушно подарував життя Йонатанові, синові Йосафата. Однак, глибоко образений, що моя царська дружина перед нашим весіллям не сказала мені про свої з ним заручини, я велів його осліпити, щоб ласо не дивився на те, що тільки мені належить.

Естера, що сиділа на троні, виглядало, не розуміла його мови. Дивилася перед себе, немов відсутня, аж раптом зімліла й повалилася на землю. Заметушилися всі вельможі, слуги почали її віддивати водою й натирати якимсь гостро пахучим зіллям.

Коли вона прийшла до себе, зірвалася на ноги й почала божевільно верещати, жбурляючи на Ксеркса і його достойників усім, що в троновій залі попало їй під руки: коштовними вазами, золотими статуетками, довгими срібними свічниками, не дозволяючи нікому присту-

пити до себе. Однак, укінці ошалілу подолали й віддали під опіку придворних лікарів.

Про цю страшну подію я довідався від скопця, який раніше заходив до мене й удавав великого приятеля, а тепер з'явився об'явити мені, що дальша моя услуга цареві вже не потрібна.

А як я міг би й далі жити серед тієї когорти без душі й серця? Ай-вай! Ай-вай! Я довіряв цареві, був вірним посередником між ним і моїми юдеями, я віддав на поталу свою найдорожчу вихованку, радість моєї старости! Ай-вай! Ай-вай!

Під вечір я насмілювався зайти до палати. Мене впустили слуги, які ще не знали, що я втратив царську ласку. Застав Естеру дивно метушливою й розсміяною в колі декількох наложниць царя, що їй служували.

– Завтра поїду на спині цвіркуна до Єрусалиму! Треба міцно триматися його гриви, щоб не покотитися вниз, бо він високо стрибає. Йонатан буде здивований, що приїду без весільних гостей і без почту...

У розпучі я помітив, що вона говорила не до ладу. Дивилася на мене, мов на чужу людину й питала жінок, які стояли довкола:

– Хто той сумний чоловік? Дайте йому милостиню, бо він на неї заслуговує!

Ні, я не заслужив на милостиню, дорога дочко! Заслужив на шибеницю, на те, щоб кру-

ки видовбували мої очі, які не помітили фальшу в перського владаря, не бачили, що той, хто завоював стільки народів, не може мати добродинного серця й величі духу!

Ксеркс, який, у першій хвилині, на смерть перелякався Естериного божевілля, і боягузливо ховався перед її нападами за престол, захищаючись, наче парасолею, царським бальдахином, тепер знов надувся, мов лихий пугач. Уже шепочуть по закутинах палати, що наміряє відгуляти втретє гучне весілля!

Я радо попрощаюся із цим високим домом, щоб не бачити того від бенкетування напухлого обличчя й тих замрячених очей, яких досі вважав благородними. Однак, не піду геть від нього без моєї нещасної Естери!

На другий день я знов подався до палати, але не домігся доступу до його жіночої частини. Слуги сказали мені, що Естера дуже хвора.

Мені не було дано ласки від Всевишнього, щоб померти в блаженстві сповненого завдання, будучи мудрим опікуном дорогої дитини.

Цар ніколи її не любив. Він нікого не вмів любити. Мою дочку він бажав мати, як дорогоцінну річ, на показ, щоб викликувати подив і заздрість.

Естера померла удосвіта другого дня. Її похоронили за перським обрядом у царській гробниці.

12. ЯСНОВИД

Тепер, сидючи в тіні оливи із цитрою на колінах, любовно дивлюся на єрусалимську святиню, пригадуючи минулі важкі роки на чужині, що зі страшними подіями перекотилися нашим народом.

Я вже стара жінка, остання з тієї тоді юної громади, що гуртувалася довкола осліпленого Йонатана. Після трагічної смерти Естери, мимо того, що вона врятувала наш люд від підступного Амана й царського декрету, ми впали в глибокий відчай. Один Йонатан не піддався. Він свято вірив у високе Боже покликання нашого племені й перещеплював нам ту віру.

– Не забуваймо про наш довічний союз з Усевишнім! Якщо в нього є жертвенні діти, Він не дозволить, щоб їх розтоптав негідник. А вся пиха вже сама готує собі кінець!

Якраз тоді наш цар Ксеркс вистроїв проти геленців, що завжди були скалкою в його оці, величаву ескадру, яка родила подив і страх серед народів. Весь світ дрижав перед потугою персів, що пливла розчавити ще одну невеличку державу.

Тоді Йонатан нам пригадував:

– Навіть поганські народи вірують, що боги заздять людському щастю, і що пиха, яка буяє пишним колоссям, замість зерна збирає сльози. Не марно Атосса, удова по цареві Дарію,

так дуже затривожена своїм сином Ксерксом.

До нас приходили вісті, що перські кораблі прямують розгромити грецьку флоту в затоці Саляміни, а тоді Греція стала б урешті перською провінцією. По другому березі затоки, цар велів своїм найкращим архітектам поставити для нього слонокісний престол із золотими оздобами-медалями, де мала бути вирізьблена царська голова, увінчана лавровим вінком. З того престолу цар заміряв оглядати ту славну битву з величавою перемогою персів

– Така гординя не до вподоби Божим плянам. Усіх гордіїв карає Божа десниця, – знов і знов нагадував Йонатан. – Грецьким військом провадить мудрий адмірал Темістокль, а пиха ніколи ще не встояла в бою проти мудрости.

Ми сиділи довкола Йонатана, який у надолугу за свою сліпоту дістав від Бога дар видіння. У своїй візії він був присутній у тій великій битві й переказував нам, зачудованим, її перебіг:

– Я бачу, що Темістокль велить своїм волям пустити всі важкі перські кораблі до затоки... Вони й не мріяли, що то буде так легко... Кораблів – велетенська кількість, не дозволяє один одному повертатися. А от грецькі швидкі човни вільно шугають між ними! Греки, у коротких, легких одягах, із круглим щитом при боці й мечем у долоні, стрибають від палуби до палуби, і вирубують ворогів своєї малої держави!

Ось уже затока повна перських трупів,

що, набряклі у своїх важких, коштовних шатах, плавають у кривавих хвилях! Греки запалюють перські судна, бо вони не спроможні ворушитись, і переслідують перських утікачів! Перемога! Перемога!

Я бачу, як сам Ксеркс зривається зі свого слонокісного престолу й, як боягуз, утікає від свого геройського побідника!

І так кінчається його захланність, його велетенська імперія, і незрівнянний престиж найвищого серед народів! Він повернеться до Сузи в жалюгідних жебрачих лахах, а його царство розчахне, мов піщаний терем...

Йонатанове видіння сповнилося до останньої йоти.

Я опікувалася своїм названим братом до самого кінця. Він помер на моїх руках.

Останнє його слово, промовлене уривчастим шепотом, було „Естера...”

Мені залишилася моя самотність і моя вірна цитра. Це вона, не я, розказуватиме молодим поколінням про нашу бувальщину, її страждання, важкі провини, геройські дії й щире каяття. Усі слухатимуть її тихого голосу, що з Божою ласкою розкотиться громом по нашій, уже вільній, землі.

ЗМІСТ

*Лариса Залеська Онишкевич. Про Естери, притчі й
алегорії Віри Вовк..... 1*

1. Бенкет.....	3
2. Йонатан.....	7
3. Цариця Вашті.....	11
4. Естера і Айля.....	16
5. Мардохей.....	19
6. Яйце.....	22
7. Декрет.....	25
8. Жертва.....	28
9. Весілля.....	32
10. Цариця Естера.....	36
11. Царська ласка.....	39
12 Ясновид.....	42